

Erkölc és Jog – Harmathy Attila előadása (2019.10.02.)

Harmathy Attila: Tisztelt Elnök Úr, tisztelt bírótársak, hölgyeim és uraim! Elnök úr nagyon optimista volt, amikor fölkért engem előadásra. Lehet, hogy régi emlékei vezették, amikor még egyetemi hallgató volt. Egy öreg ember áll itt, aki kérdés, hogy mennyire fegyelmezhető és egyáltalán hogyan kapcsolódik ebbe az egész gondolatmenetbe, de azért bíboros úr utolsó mondataihoz megpróbálnék szabályokat alkotni. Milyen szabályokat, milyen körülmények között - remény szerint - érvényesülő szabályokat. Igen, évente lehet 150 törvényt alkotni, lehet nem tudom hány száz rendeletet alkotni. Ki olvassa? Ki tud róla? Egyáltalán milyen viszonyok vannak? Na most jön az öregség. Én emberemlékezet óta élek, mármint az én emlékezetemben, ami véges, ebbe följönnek olyan emlékek, hogy karácsonykor órát kapok, néhány nap múlva megjelenik egy katona, aki édesapámnak fogja a géppisztolyt és azt mondja, hogy lelövi, ha én nem adom oda az órát. Emlékezetembe olyan jön föl, hogy ha kezd szürkülni, akkor ne menj ki az utcára, mert egyrészt nem biztos, hogy hazajössz, másrészt nem biztos, hogy ruhába jössz haza. Mert nem tudják a jelen lévők, vetkőztetés volt, nem nemi alapon érdeklődés, hanem vagyon. Tulajdon tisztelete? Jó, nagyon régen volt. Tessék mondani, ha biciklivel jövök ide, neki támaszthatom a fának a biciklit? Ott marad? Milyen tisztelete van a tulajdonnak? Mi a közfelfogás? Milyen értékeket veszek alapul? Na hagy menjek egy kicsit, persze a polgári jog, én polgári jogász vagyok, polgári jog mindig ilyen vagyoni dolgokkal foglalkozik, de azért valami más is eszébe jut, például az, hogy család, szó volt róla, hogy szülő tartás. Milyen család? Az jutott eszembe, mindjárt visszatérek, csak az embernek sok minden jut eszébe. Az egyik maradandó emlékem egy nemzetközi konferenciáról az volt, hogy bejött egy idős német professzor, aki egy érdekes egyéniség volt, nem kellett sokat beszélnie, embereknek van egy bizonyos kisugárzása, neki volt. Később olvastam tőle cikket, könyvet. Arról írt, hogy milyen hatása, van németekre gondolt, milyen hatása van egy társadalomra annak, hogy egy emberöltőn belül két alapvetően eltérő rendszer alakul ki? Milyen értékek maradnak ilyen körülmények között? Alapvető értékek. Az, hogy élet, család, tulajdon és mehetünk tovább. Egy társadalomnak a magatartását befolyásolja az, hogy milyen élményei voltak. Sok mindent lehet beszélni, én egy könyvet hagy említsek meg, pesszimista könyv, de elgondolkoztató. Nem tudom, hogy hányan emlékeznek még, Golding írt egy könyvet A Legyek ura címmel.

Milyen az ember? Mennyire fér meg a másikkal, ha egy kicsit nehezebb körülmények vannak. Nem bármilyen érték, nem óráról van szó, élet marad-e? Hol tartunk, akkor amikor még élő emberek vannak, akik megélték a II. világháborút, megélték 1956-ot, megélték 1989-90-et, milyen rendszerben gondolkodnak? Én számomra nem az a kiinduló pont, hogy alkossak szabályt, hanem azt megnézni, hogy milyen is a gondolkodás? Milyen is a társadalom? Mi az, amit értéknek tart? Hogyan tudom befolyásolni ezt? Papír elbír mindent, de hogy tudok eredményt elérni? Értékekkel kapcsolatba, nemrég olvastam, hogy meséljem el. Első világháború után, amelynek az időtartalma alatt a nők szerepe teljesen megváltozott, elmentek otthonról, dolgozni kellett. Férfiak elmentek a háborúba, munkaképtelenek lettek, ha egyáltalán visszatértek, kevés jött vissza, hiánycikk lett a férfi. És ebbe az első világháború utáni időszakban megjelent egy női szerző által írt könyv, aki azt mondta, hogy másképp kellene elképzelni a családot. Micsoda dolog az, hogy egy férfi meg egy nő élete végéig él együtt. Hát hiánycikk a férfi, tessék vele gazdálkodni, mondjuk legyen 4 év egy házasság időtartalma, aztán utána csere. Ez megjelent. Na most ilyen körülmények között, hogy is fogjuk föl a családot? Mi van nő meg férfi között? És még egy családdal kapcsolatos emlék, én éltem már, amikor változtatni kellett 1946-ban a törvénytelen gyerek helyzetét. Egy olyan szabályozás volt, amelyik azt mondta, hogy férfi és nő családban éljen, úgy legyen gyerekük. Ha véletlenül nem ez történik, akkor a gyereknek az apjával semmiféle rokon kapcsolat, öröklési kapcsolata nincs. Az apa családjával semmiféle kapcsolata nincs. Büntetjük a gyereket. Ez már akkor tarthatatlan volt, a háború utáni egyik első törvény volt, amelyik ezen változtatott. Na azt hiszem, hogy elég világos, hogy az első körülmény, amire szeretném a figyelmet fölhívni, hogy milyenek a viszonyaink? Mire tudunk szabályt alkotni? És aztán utána meg kell gondolni, hogy ezekhez az adottságokhoz hogyan tudunk legmegfelelőbb, hosszútávon elérendő célokat figyelembevéve szabályokat alkotni. Igen jogászok vagyunk, szabályokat alkotunk, alkalmazunk, csak mire képesek ezek a szabályok. Igen, hát erkölcsi követelményeket figyelembe kell vennie minden jogágnak. Mennyire tudja a jog a maga sajátos eszközeivel átfordítani a különböző elveket? A jognak megvannak a maga sajátosságai és ezek nem mindenre alkalmasak. Nem lehet egyszerűen áttenni egy másfajta követelményrendszert a jog területére. Például kártérítési joggal foglalkozva Marton Géza és Peska Vilmos egyaránt nagyon figyelmeztetett arra, hogy tessék vigyázni, egy kártérítési szabályozásnál nem lehet egyszerűen csak etikai elveket átültetni, persze figyelembe kell venni, de az sok minden másról is szó. Az utóbbi évtizedekben, nemzetközi irodalomban

viszonylag kevésbé foglalkoznak a jog és az etika kapcsolatával, furcsa módon leginkább olyan közgazdászok, politikusok azok, akik ilyesmivel foglalkoznak. Azok, akik polgári joghoz közelállóan fölvetik ezeket a kérdéseket azt mondják, hogy piac, tehát, jó, vannak etikai elvek is, de azért tessék vigyázni, mert a piacnak önmozgása van, tehát a férges hulljon ki, és a szabad verseny az sok mindent megkíván. Hogy ha én ebben nagyon beavatkozom, akkor megzavarom a piac rendjét. Na most ez nagyon erősen befolyásolja a gondolkozást. Egy másik olyan elem, amit figyelembe kell venni, persze a jog nem semleges téren mozog, politika. Mibe játszik bele a politika és hogyan befolyásolja, egy adott időszakban vagy egy hosszabb időszakban. Nagyon érdekes például megnézni azt, hogy Elnök urat már ma reggel hallgattam a rádióban és elmondta Platónról kezdve a jog és erkölcsnek a kapcsolatát, gondoltam is, hogy nekem már nem kell beszélni, úgyhogy elintézte a dolgot. Nagyon érdekes például megnézni a francia irodalmat. A franciáknál ugye állam és egyház elválasztása. Rendkívül óvatosan bánnak etikai elvekkel, mert hogy akkor mindjárt az egyház jön, az egyház elválasztása, ez egy más közeg, mint a német, de a németeknél a piacgazdálkodás az utóbbi II. világháború óta terjedő időszakban, az azért meghatározó, legalább is gazdasági vonalon. Nagyon szőr mentén jön az egész etikai téma, sokkal inkább a piac működik gondolkodás jön. Még egyszer francia és most már kicsit angol amerikai irodalomra is visszatekintve. Franciák azt mondják, igen etikai elvek bejönnek, tessék vigyázni ez a katolikus egyház gondolatmenete, állam és egyház elválasztása, tehát csinján bánjunk ezzel, tessék megnézni az amerikaiakat, ott egy protestáns gondolkodás van. Hogy meddig lehet ezen az alapon menni az egy külön kérdés, csak azt akartam jelezni, hogy a politika még egészen kezdeti időszakba, az első megközelítésnél megjelenik. Jó nagyon sokáig lehetne folytatni és Elnök úr nagyon türelmes, még nem jelezte nekem azt, hogy fejezzed már be. Egy témát hagy vessek föl, ami engem nagyon fölízgatott sok évvel ezelőtt és én azóta sem tértem magamhoz ettől a témától. Beteg ember, orvos. Egy, ha jól emlékszem 1903-as amerikai legfelsőbb bírósági ítélet foglalt állást abban a kérdésben, hogy orvos és beteg viszonya hogyan is alakuljon. Egy orvos kezelt egy beteget hosszabb időn keresztül, aztán a beteg közölte, hogy elfogyott a pénze. Mi legyen a kezeléssel? Vége. Szerződés, üzlet, ha nem fizetsz, nagyon sajnáljuk. Szerződéses viszony van közöttünk, ha nem tudsz fizetni, akkor nincs szolgáltatás. Ez még mondjuk egy polgári jogász gondolkodásába még ha fennakadást is jelent, azért esetleg túllép. Én 88-ban kaptam egy meghívást Amerikába és akkoriba újsághír volt, nem tudom, hogy mi lett a határozat. Valaki

egy kórház épülete előtt összeesett, elvesztette az eszméletét. A kórházból nem mentek ki. Mi a kötelesség? Hol van valami határ? Ha azért, hogy rád nézek nem fizetni, akkor nem nézek rád? Fordíthatok polgári jogi megbízás nélküli ügyvitel. Ha azt mondom, hogy kötelesség volt azért legalább megnézni, ha nem nézte meg kártérítésig eljutunk? Hogy van ez az egész szabályozva? Sajnos borzasztóan égető téma az egész társadalombiztosítás. Akkor visszamehetünk a 45 utáni szabályozásra, amikor államosították a magánbiztosító intézeteket és így tovább, de nem ez a kérdés valójában, hanem etikai követelmény, átmegy jogi követelménybe vagy nem? És akkor ezen az alapon mehetek családhoz, tulajdonhoz, kérdője... abbahagyom, köszönöm szépen!